

Alina Zajadacz, Krzysztof Piotrowski

**Formy spędzania czasu wolnego
przez osoby niesłyszące**

Może to największe wypowiada się milczeniem?

Ryszard Kapuściński

Wprowadzenie

Czas wolny jest częścią prywatnej sfery życia człowieka, w której możemy swobodnie podejmować decyzje o sposobie jego zagospodarowania. Jest to czas pozostający do osobistej dyspozycji człowieka, po spełnieniu przez niego obowiązków zawodowych, rodzinnych, szkolnych oraz po zaspokojeniu potrzeb biologicznych organizmu (Wnuk-Lipiński 1972). Jest on tą sferą działalności, w którą angażujemy się z własnej woli i możemy albo odpoczywać, bawić się, wzbogacać swoją wiedzę i kwalifikacje dla własnej satysfakcji, albo uczestniczyć aktywnie – jeśli tak chcemy – w życiu społeczności, po wykonaniu swoich obowiązków (Appleton 1974, za: Walmsley, Lewis 1997). Czas wolny jest okresem, za który nie otrzymuje się wynagrodzenia, ponieważ nie jest związany z życiem zawodowym (Jung 1987). Zdarza się jednak, że jest on zamieniany na dodatkową pracę zarobkową. Uzyskane w ten sposób środki pozwalają m.in. na zwiększenie konsumpcji w przyszłości, czyli na „dowartościowanie” czasu wolnego w terminie późniejszym (Wnuk-Lipiński 1981). Właściwie wykorzystany pozwala zachować równowagę (psychiczną, fizyczną, społeczną) człowieka, stanowi sferę samorozwoju i samoekspresji, jest źródłem osobistej satysfakcji.

Jak wykazała M. Makówka (2006), czas wolny spełnia wiele funkcji, m.in. społeczno-humanistyczne: edukacyjne, wychowawcze, kulturalne, rekreacyjne oraz integracyjne. Znaczenie czasu wolnego w życiu jedno-

stek, jak i społecznym oraz pobudzanie rozwoju gospodarki poprzez wzrost konsumpcji¹ powoduje, że rozpoznanie zarówno jego budżetu, jak i sposobów jego spędzania, pozostaje ciągle aktualnym przedmiotem badań. Wielu autorów nie potwierdza optymistycznych hipotez o zwiększającym się zakresie czasu wolnego w życiu współczesnego człowieka (Bell i in. 2004). Wykazują, że niestety ilość czasu wolnego może się zmniejszać, natomiast ogólne uczucie zestresowania i presji czasowej rośnie (Robinson, Godbey 1997; Zuzanek, Smale 1997). Wymiar czasu wolnego, sposób i miejsce jego spędzania są swoistymi wskaźnikami jakości życia. Badania nad tym problemem dostarczają istotnych informacji m.in. na temat aktualnych trendów w życiu społecznym, poziomu konsumpcji, jak również rzeczywistego nastawienia do integracji z osobami reprezentującymi inne środowiska społeczne (np. odmienne kulturowo, o innym statusie ekonomicznym, poziomie wykształcenia, czy z dysfunkcjami powodującymi niepełnosprawność).

Aktualność problemów badawczych związanych z czasem wolnym oraz niewiele prac poświęconych analizom form spędzania czasu wolnego przez osoby o specjalnych potrzebach², skłoniły autorów do podjęcia badań nad zakresem i sposobem jego zagospodarowania w wybranej grupie osób z niepełnosprawnością. Grupę tę stanowiły dorosłe osoby niesłyszące.

Osoby niesłyszące kulturowo – zarys społecznej specyfiki

Za niesłyszące kulturowo uznawane są osoby z uszkodzonym słuchem w stopniu uniemożliwiającym w sposób naturalny odbieranie mowy za pomocą słuchu. Cechą charakterystyczną tej grupy jest niemożność opanowania mowy ustnej drogą naturalną, tj. poprzez naśladownictwo, przez co językiem naturalnym staje się język migowy. Szacuje się, że osób niesłyszących (głuchych i głuchoniemych) żyje obecnie w Polsce 45–50 tys. (Szczepankowski 1999). Niepełnosprawność tej grupy wynika z bariery w komunikowaniu się i ma względny charakter, występuje w kontaktach ze środowiskiem osób słyszących. Fakt ten niewątpliwie

¹ Jak stwierdził B.H. Jung (1989), dynamika wydatków związanych z zagospodarowaniem czasu wolnego jest na ogół większa niż dynamika nakładów przeznaczonych na zaspokojenie jakiegokolwiek innej grupy potrzeb (za: M. Makówka 2006).

² Należą do nich opracowania: M. Czogała (2004), A. Zajadacz (2007).

wpływa na tworzenie się hermetycznego środowiska osób niesłyszących (kulturowo), które w swoim gronie nie odczuwają utrudnień i dyskomfortu w komunikowaniu się.

Środowisko osób niesłyszących kulturowo określane jest także mianem mniejszości językowej. Cechą charakterystyczną języka migowego jest mniejszy zasób słownictwa (ok. 2500 znaków) oraz analogicznie, jak w przypadku każdego języka obcego, inna struktura gramatyczna niż w języku polskim. Wpływa to na fakt, nie przez wszystkich uświadamiany, iż język polski jest dla tej grupy osób językiem obcym i stąd komunikacja poprzez tekst (zwłaszcza rozbudowany) nie zawsze daje pożądane efekty. Z kolei niezbyt poprawne gramatycznie sformułowane teksty przez osoby niesłyszące (stanowiące „kalkę” językową polskiego języka migowego) są często mylnie kojarzone z ich możliwościami intelektualnymi.

Grupę tę charakteryzuje i konsoliduje oprócz posługiwania się językiem migowym także wspólne, społeczne doświadczenie. Wynika ono w głównej mierze z uczęszczania do szkół dla osób niesłyszących, z czym często jest związane wczesne oderwanie dziecka od rodzinnego środowiska i pobyt w szkole z internatem wśród innych niesłyszących dzieci, możliwość zdobywania wykształcenia (niestety w dominującej mierze na poziomie zawodowym), kontaktów społecznych w związkach, stowarzyszeniach zrzeszających osoby niesłyszące oraz odczuwania „inności” określanej przez E. Goffmana (1963, 2005) stygmatem społecznym (por. Czykwin 2008).

Stygmat jest konstruktem społecznym, refleksem kultury, a nie właściwością osoby. Jak stwierdza E. Goffman (1963) rozróżnienie „normalny” i „stygmatyzowany” to nie kwestia osoby, ale perspektywy. Stygmatyzacja (bliska znaczeniowo napiętnowaniu) prowadzi do społecznego odrzucenia jednostek ze względu na posiadanie przez nie jakiejś cechy, która dyskwalifikuje je jako ludzi w oczach innych (Jones 1984; Heatherton 2000). Stygmatyzacja może prowadzić do „uszkodzenia tożsamości”. W przypadku osób niesłyszących wynika z niewielkiej wiedzy społecznej na temat realiów ich życia, percepcji świata, co z kolei zrodziło wiele stereotypów i mitów (por. Krakowiak, Panasiuk 1994; Szczepankowski 1999). W. Pietrzak (1993) podaje mity społeczne dotyczące sposobów postrzegania osób niesłyszących w społeczeństwie. Należą do nich przekonania, że osoby niesłyszące:

- mogą wykonywać tylko określone prace;
- są mniej inteligentne niż słyszący;

- mają podobne zdolności, ideały, spojrzenie na innych;
- wszystkie są takie same;
- wszystkie potrafią odczytywać z ust;
- nie męczy ich hałas;
- nie potrafią mówić.

Zachowania osób niesłyszących, czasami impulsywne, są obserwowane jako reakcja wynikająca z frustracji w komunikowaniu się i są mylnie postrzegane jako choroby psychiczne (Fellinger i in. 2005). Jak podkreślają cytowani autorzy, badania wśród tej grupy pacjentów są trudne. Prowadzenie wywiadów lub badań ankietowych wymaga obecności tłumacza języka migowego. Często nieadekwatne gromadzenie danych i badania wśród tej grupy pacjentów prowadzą do nieodpowiedniego ich traktowania i leczenia, przedłużają także ich pobyt w szpitalu (Fellinger i in. 2005).

Stereotypy dotyczące osób niesłyszących wynikają z wyciągania wniosków na podstawie powierzchownych obserwacji oraz nadal niewielkiej wiedzy na temat ich „świata wewnętrznego”. Nikt z osób słyszących nie ma możliwości w pełni zrozumienia osób niesłyszących kulturowo, nie ma bowiem możliwości obserwowania i poznawania świata z perspektywy głuchoty wrodzonej. Próby doświadczania ich sytuacji poprzez izolowanie się od dźwięku (np. zatykanie uszu, oglądanie telewizji bez dźwięku), prowadzą do rozumienia głuchoty wyłącznie jako utraty słuchu, bez kojarzenia z systemem komunikowania się, sposobem myślenia, percepcją środowiska. Postrzeganie osób niesłyszących, w tym niesłyszących kulturowo jako takich, które słuch straciły i żyją w „świecie ciszy”, jest jak podaje B. Szczepankowski (1999) głęboko nieprawdziwe. W rzeczywistości bowiem tak, jak dla osoby słyszącej normalną rzeczą jest słyszeć i mówić, a tragedią wydaje się perspektywa utraty słuchu, tak dla osoby głuchej od urodzenia „nie słyszeć” jest zjawiskiem naturalnym. W swoim gronie, komunikującym się za pośrednictwem języka migowego, osoby te są w pełni sprawne. Także relacje dorosłych, słyszących dzieci niesłyszących rodziców świadczą o tym, że w relacjach domowych nie postrzegali oni swoich rodziców jako niepełnosprawnych, to doświadczenie pojawiło się dopiero w wyniku społecznych relacji (Fellinger i in. 2005).

Cel, zakres i metody badań

Głównym celem przeprowadzonych badań było rozpoznanie form spędzania czasu wolnego przez dorosłe osoby niesłyszące w Polsce w ujęciu czasowo-przestrzennym. Badania przeprowadzono pod kierunkiem A. Zajadacz, przy rekomendacji Zarządu Głównego Polskiego Związku Głuchych, w większości oddziałów tego związku w kraju. Gromadzenie danych uzyskanych na podstawie wywiadu kwestionariuszowego odbywało się w okresie od marca do września 2007 r. Kwestionariusze rozesłano pocztą z prośbą, aby wywiady były przeprowadzane przy udziale tłumacza języka migowego. Formularz zawierał zarówno pytania otwarte, jak i zamknięte, także z podaną kafeterią. Wydzielono w nim trzy części, dotyczące sposobu spędzania czasu wolnego w dzień powszedni, następnie w weekendy i święta oraz w czasie urlopu i wakacji. Zakres pytań obejmował wiele zagadnień dotyczących nie tylko form wypoczynku, sposobu organizacji wyjazdów, ale także kwestii nastawienia do integracji ze środowiskiem osób słyszących w czasie wolnym czy podróży marzeń. W niniejszym artykule zaprezentowana zostanie część wyników badań ukazujących: 1) limit oraz sposoby zagospodarowania czasu wolnego w dniu powszednim, 2) formy spędzania tego czasu w weekendy i święta oraz 3) w okresie urlopu lub wakacji. Podstawą przeprowadzonych analiz były wypowiedzi 191 osób niesłyszących. Dodatkowym, cennym źródłem informacji były wywiady z osobami niesłyszącymi oraz codzienne doświadczenia autorki zdobywane w życiu z osobami z głuchotą prelingwalną.

Wyniki badań

Charakterystyka badanej próby

Spośród 191 respondentów 53% stanowiły kobiety. Pod względem wieku dominowały osoby w przedziale 25–44 oraz 45–64 lata (udział tych grup wynosił po 40%). Osoby młodsze niż 25 lat stanowiły 10% badanej próby, natomiast osoby starsze niż 65 lat – 13%. Połowa respondentów jest czynna zawodowo. Dominująca część (54%) pozostaje w związku małżeńskim, 30% jest stanu wolnego, 5% jest rozwiedzionych, natomiast 9% to wdowcy lub wdowy.

Większość badanych swoją sytuację materialną określiła subiektywnie jako średnią (54%), 1/3 jako dobrą, natomiast zaledwie 9% jako złą. Przy

czym aż 1/5 badanych zadeklarowała, że miesięczny dochód na osobę wynosi poniżej 500 zł, a połowa, że zawiera się w granicach 500–1000 zł. Niewielu respondentów (4%) wskazało, że dochód ten przekracza 1500 zł. Porównywalna liczba ankietowanych (17–21 %) żyje w rodzinach liczących jedną, dwie, trzy i cztery osoby. Natomiast w przypadku 6% liczba członków rodziny wynosi pięć lub więcej.

Dominująca część respondentów (ponad 3/4) porozumiewa się przy pomocy języka migowego, 40% czyta z ruchu ust, 34% używa mowy ustnej, 19% kombinacji mowy i języka migowego. Ponad połowa spośród ankietowanych nie słyszy od urodzenia, a ponad 1/3 straciła słuch w dzieciństwie. Do najczęstszych przyczyn uszkodzenia słuchu w badanej populacji należą: choroby (30%), wady dziedziczne (22%), leki (18%), a także wypadki (7%). Pod względem stopnia uszkodzenia słuchu 45% ankietowanych deklaruje stopień umiarkowany, 21% znaczny, a 26% głęboki. Dominująca część respondentów (ponad 3/4) żyje w rodzinach, w których członkowie słyszą.

Tabela 1. Pochodzenie respondentów według województw

Table 1. The origin of informants according to provinces

Województwo Province	Liczba respondentów Number of informants	Udział w ogólnej liczbie respondentów w % Percentage of informants
Dolnośląskie	7	3,7
Lubelskie	13	6,8
Lubuskie	6	3,1
Łódzkie	15	7,9
Małopolskie	13	6,8
Mazowieckie	14	7,3
Opolskie	9	4,7
Podlaskie	10	5,2
Pomorskie	10	5,2
Śląskie	16	8,4
Świętokrzyskie	18	9,4
Warmińsko-mazurskie	5	2,6
Wielkopolskie	11	5,8
Zachodniopomorskie	15	7,9
Brak danych	29	15,0

Źródło: opracowanie własne.

Source: author's own elaboration.

Pod względem wykształcenia połowę badanej próby stanowiły osoby z wykształceniem zawodowym. Druga, liczna grupa respondentów (29%) posiada wykształcenie średnie. Osoby z wyższym wykształceniem stanowiły 10% (w tym 2% z wykształceniem licencjackim). Pozostali respondenci posiadali wykształcenie podstawowe (6%).

Osoby, które wzięły udział w badaniach, reprezentowały 14 województw (tab. 1). Rozkład przestrzenny był w miarę równomierny. Najmniej (3%) pochodziło z województwa warmińsko-mazurskiego i lubuskiego, najwięcej ze świętokrzyskiego (9%) i śląskiego, łódzkiego oraz zachodniopomorskiego (po 8%).

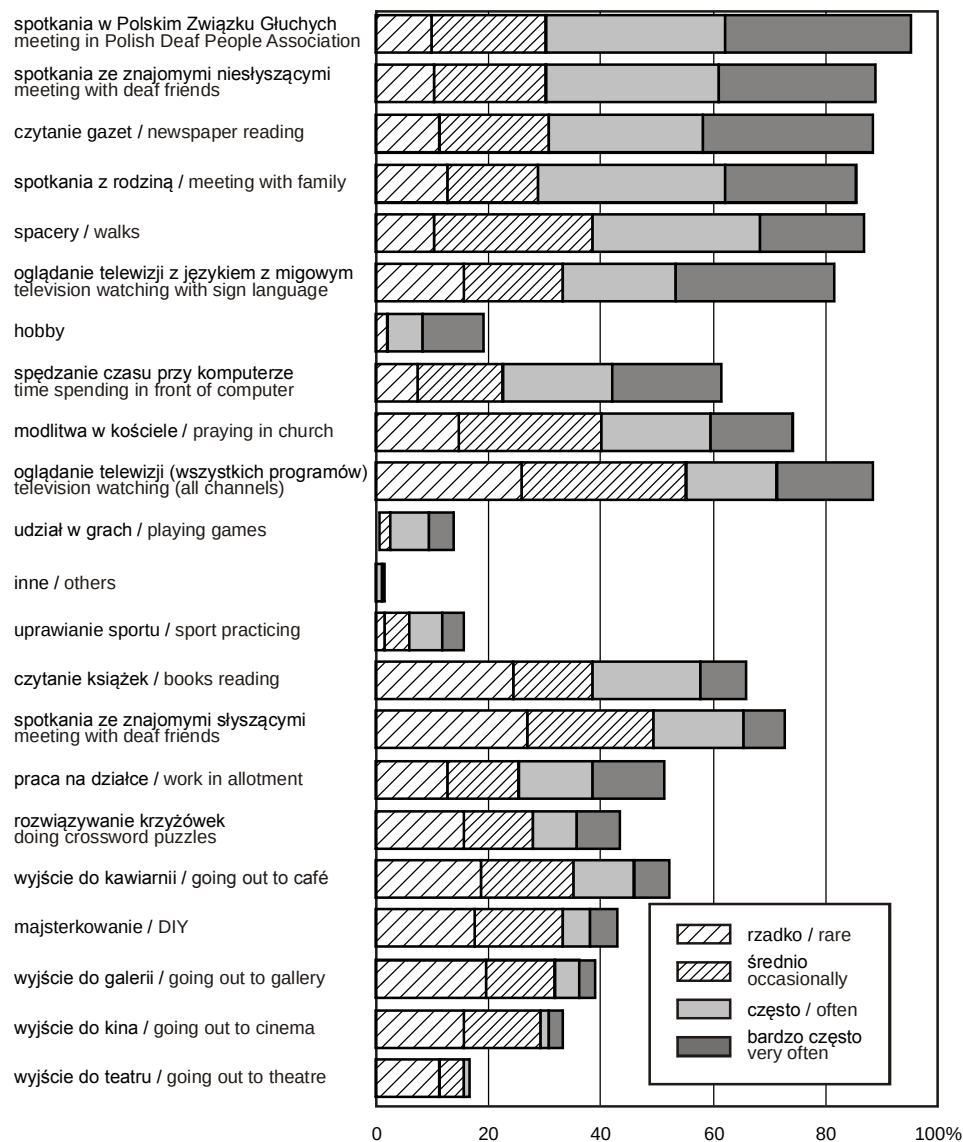
Sposoby spędzania czasu wolnego w dzień powszedni

Budżet czasu wolnego w dzień powszedni wynosił najczęściej od 3 do 5 godzin (38% wskazań). Część respondentów (27%) miała go mniej, określiła jego zakres w granicach do 3 godzin. Natomiast 16% spośród badanych dysponuje jego większym limitem – od 5 do 8 godzin dziennie, a co dziesiąta z ankietowanych osób czasem przekraczającym 8 godzin w dni powszednie.

Czas ten, na co dzień, badana grupa niesłyszących osób **najchętniej** (tj. **często i bardzo często**) spędza w Polskim Związku Głuchych (ponad 50% wskazań)³. Do popularnych sposobów wypoczynku należą także spotkania z niesłyszanymi znajomymi, czytanie gazet oraz spędzanie czasu w gronie rodzinnym. Do zajęć podejmowanych często należą także spacerowanie, oglądanie telewizji z językiem migowym oraz uprawianie hobby (rys.1, 3).

Do grupy zajęć realizowanych ze **średnią częstotliwością**, można zaliczyć spędzanie czasu przed komputerem, modlitwę w kościele, oglądanie telewizji. W tej grupie warto zwrócić uwagę na spędzanie czasu wolnego przed komputerem, którą to czynność niemal 40% ankietowanych realizuje często i bardzo często, natomiast aż 25% nie podejmuje jej wcale. Pozostałe, dwie wymienione czynności były przez ponad 25% ankietowanych wymieniane jako podejmowane ze średnią częstotliwością. Do tej grupy sposobów spędzania czasu wolnego w dni powszednie można również zaliczyć udział w grach oraz uprawianie sportu (rys. 3).

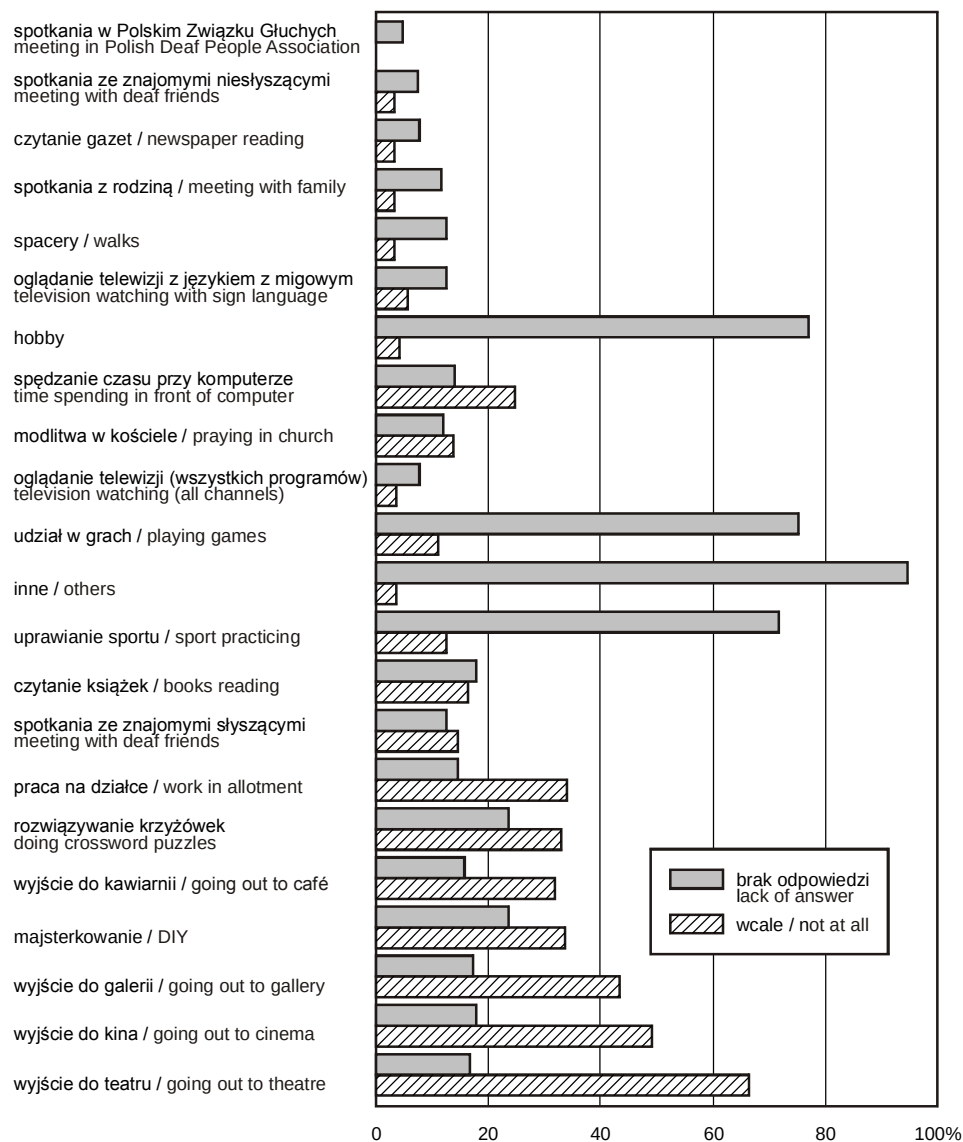
³ Na dominację tych odpowiedzi mogło mieć wpływ miejsce prowadzenia wywiadów kwestionariuszowych w oddziałach PZG.

Rys. 1. Formy spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące w dzień powszedni według częstości podejmowania poszczególnych czynności

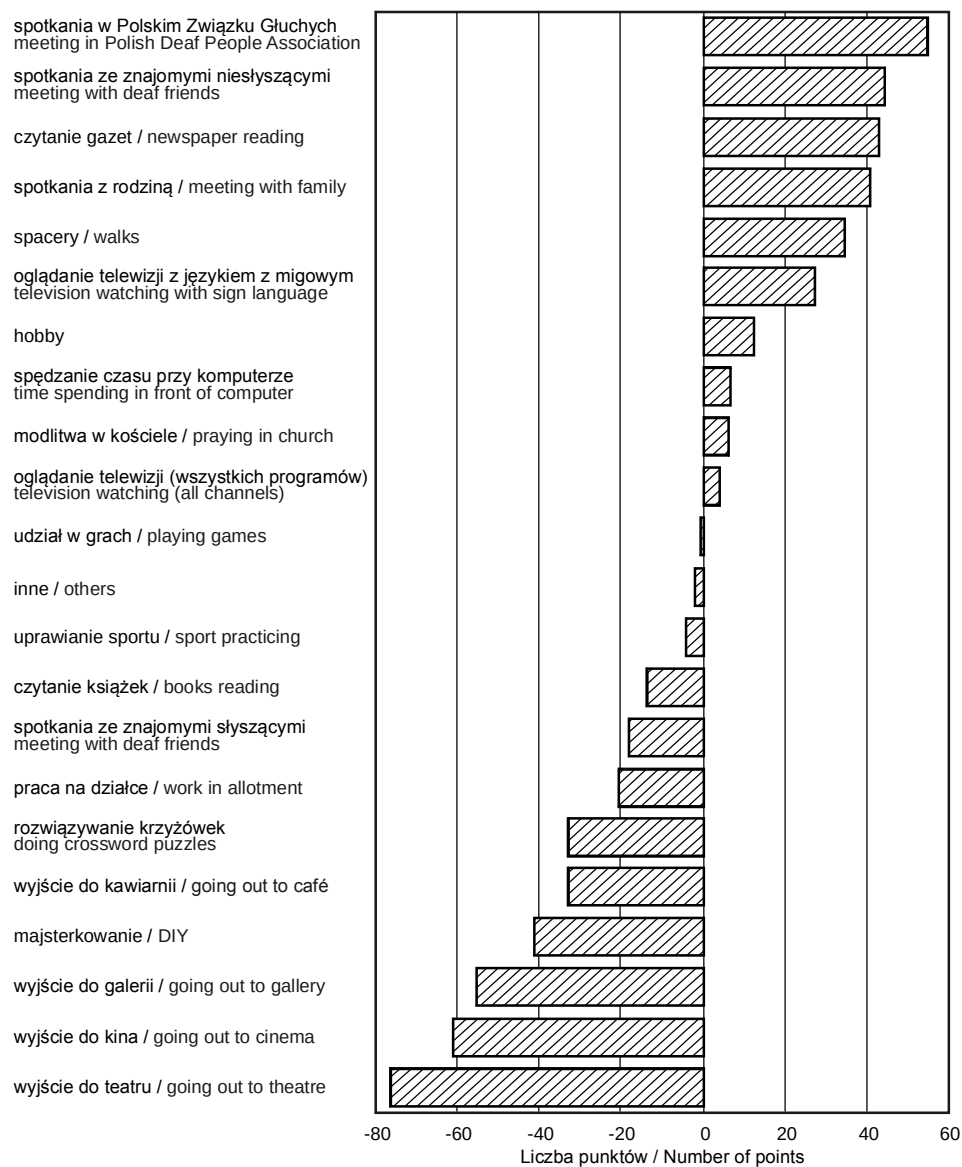
Fig. 1. The everyday forms of free time spending by deaf people according to frequency of particular activities undertaking

Formy spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące

Rys. 2. Formy spędzania czasu wolnego w dzień powszedni, które nie są podejmowane lub nie były wskazywane przez osoby niesłyszące

Fig. 2. The forms of free time spending which are not being undertaken or indicated by deaf people during ordinary day

Wartości punktowe obliczono jako sumę: odsetka wskazań na poziomie: często i bardzo często (którym przypisano wartość dodatnią) oraz rzadko i wcale (którym przypisano wartość ujemną)

Rys. 3. Sposoby spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące w dzień powszedni

Fig. 3. The forms of free time spending by deaf people during ordinary day

Wśród form realizowanych **rzadko**, ankietowani najczęściej wskazywali: czytanie książek, spotkania ze słyszącymi znajomymi oraz oglądanie telewizji (bez tłumacza języka migowego).

Badania wykazały mały udział osób niesłyszących w życiu kulturalnym. Najwięcej osób podało, iż **wcale** nie chodzi do teatru (66%), kina (49%) oraz galerii (43%). W tej grupie (rys. 2) znalazły się również takie odpowiedzi jak majsterkowanie, rozwiązywanie krzyżówek czy spędzanie czasu w kawiarni (32–34% wskazań). Znaczna część – 1/4 badanych wskazuje, że nie spędza czasu wolnego przy komputerze, od 14 do 16% ankietowanych w tym czasie nie czyta książek, nie spotyka się ze znajomymi słyszącymi oraz nie chodzi do kościoła.

Analiza wypowiedzi respondentów pozwoliła również wydzielić grupę form spędzania czasu wolnego, które (choć z różną częstotliwością) są udziałem niemal wszystkich (ponad 95%) niesłyszących. Należą do nich: spotkania w PZG, spotkania z rodziną i ze znajomymi niesłyszącymi, spacer, czytanie gazet i oglądanie telewizji (z tłumaczem języka migowego).

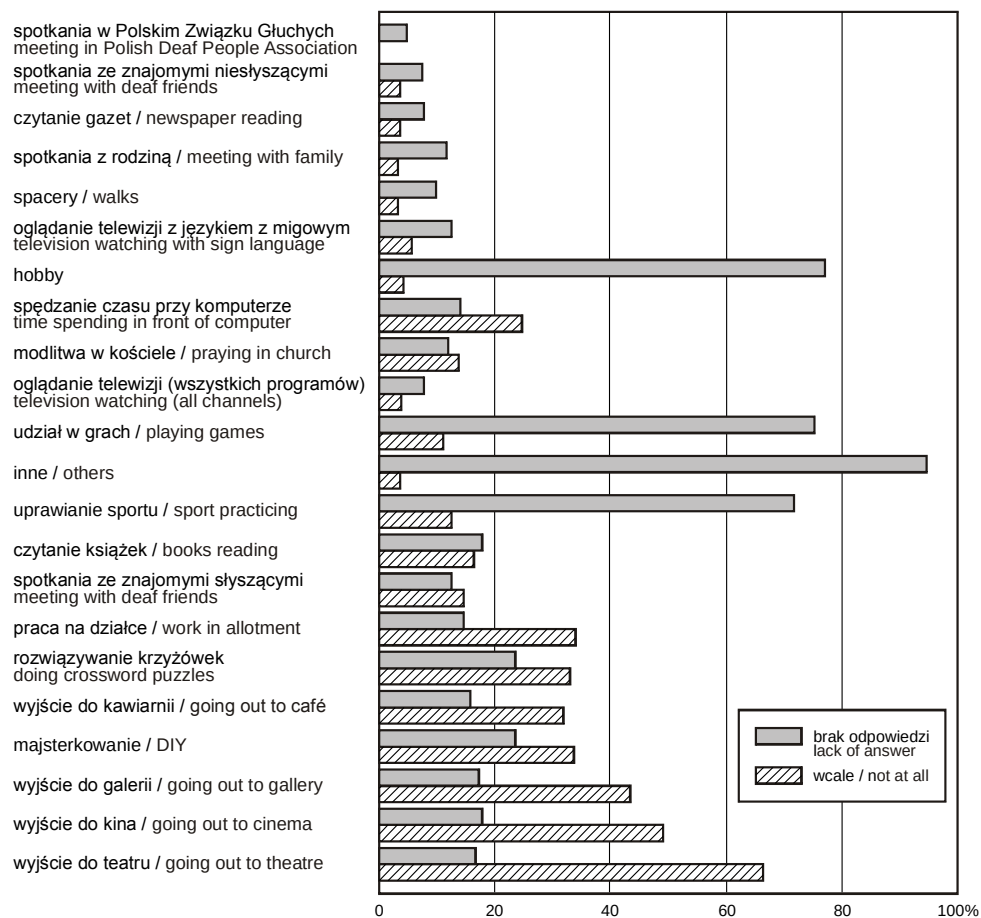
Sposoby spędzania czasu wolnego w weekendy i święta

Osoby niesłyszące wskazały ponaddwukrotnie więcej zajęć realizowanych w czasie wolnym w miejscu zamieszkania (średnio 7,3 wskazania na jedną osobę przy odchyleniu standardowym 3,8), niż poza nim (średnio 3,4 wskazania, przy odchyleniu standardowym 3,2). Część respondentów (5%) nie udzieliła odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób spędza czas wolny w weekendy i święta w miejscu zamieszkania, natomiast 1/4 badanych nie udzieliła informacji na temat form wypoczynku podejmowanych w tym czasie poza miejscem zamieszkania (rys. 4).

Do **najczęściej** realizowanych **w miejscu zamieszkania** w weekendy i święta form spędzania czasu wolnego należy oglądanie telewizji, w tym telewizji z językiem migowym oraz czytanie gazet (po 55–57% wskazań). Do popularnych sposobów wypoczynku należą także spacer oraz spotkania z niesłyszącymi znajomymi, także w Polskim Związku Głuchych (po 50–53%), następnie spotkania z rodziną (47%) oraz modlitwa w kościele (41%). Spotkania ze słyszącymi znajomymi czy spędzanie czasu wolnego przed komputerem wymieniło 39% ankietowanych, a niewiele mniejsza grupa (36%) wskazała czytanie książek.

Natomiast **poza miejscem zamieszkania najczęściej** wskazywanymi formami spędzania czasu wolnego były spotkania z niesłyszącymi znajomymi (36%), spacer (32%) oraz wycieczki (28%). Te ostatnie są,

analogicznie, jak wyjścia do teatru, jedynymi formami spędzania czasu wolnego częściej realizowanymi poza miejscem zamieszkania, niż w tym miejscu. Dalsze formy uznawane za rekreację poza miejscem zamieszkania to spotkania w PZG, z krewnymi oraz ze słyszącymi znajomymi (po 23–25 %).

Rys. 4. Sposoby spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące w weekendy i święta w miejscu zamieszkania i poza nim

Fig. 4. The forms of free time spending by deaf people during weekends and holidays in the residence place and away

Na podstawie zgromadzonych danych, można stwierdzić, że spotkania ze znajomymi czy spacerzy należą do najczęściej realizowanych form spędzania czasu wolnego zarówno w miejscu zamieszkania, jak i poza

nim. Występują także formy wypoczynku charakterystyczne dla miejsca zamieszkania. Są nimi oglądanie telewizji (tak z językiem migowym, jak i bez niego) – ponaddziewięciokrotnie częściej realizowane w miejscu zamieszkania niż poza nim oraz czytanie gazet (niemal pięciokrotnie częściej realizowane w miejscu zamieszkania). Natomiast poza miejscem zamieszkania dominują jedynie wspomniane wycieczki, podczas gdy przewaga wyjść do teatru jest nieznaczna (różnica 1% wskazań).

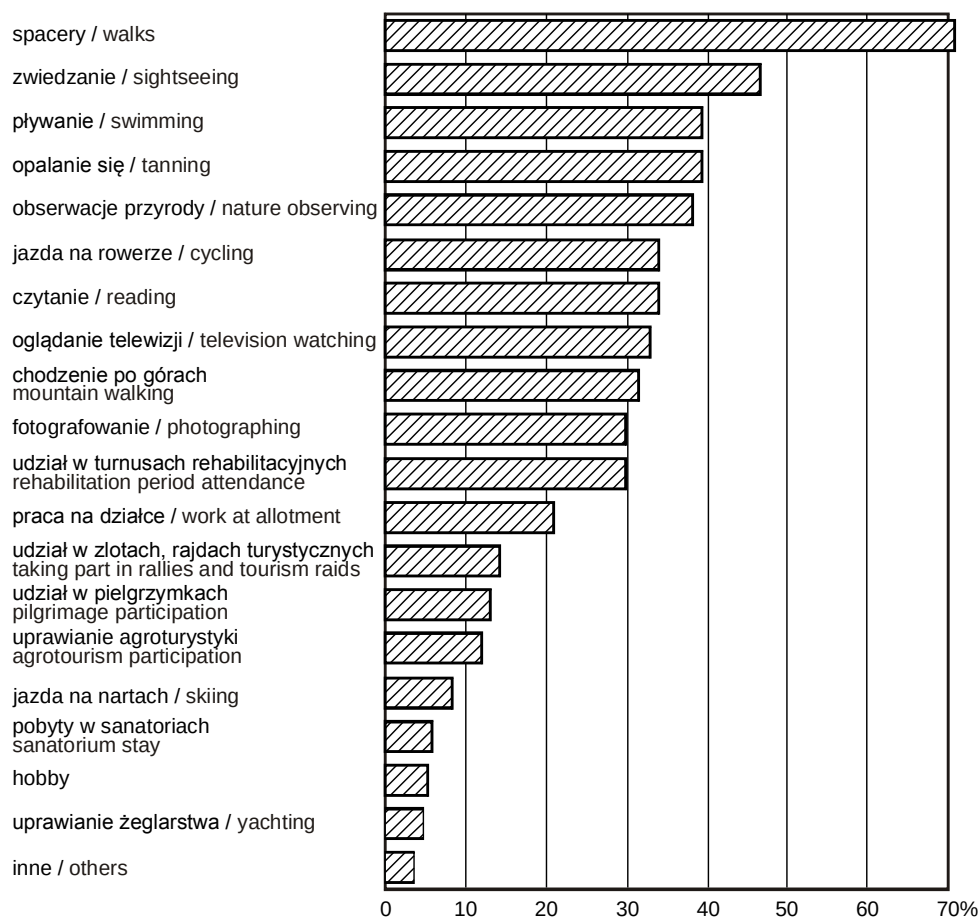
Sposoby spędzania czasu wolnego w czasie urlopu lub wakacji

Zdecydowanie **najczęściej** wskazywanym sposobem spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące w czasie urlopu lub wakacji są spacer (ponad 70% wskazań) oraz zwiedzanie (47%). Kolejnymi według częstości wskazań formami są pływanie, opalanie się, obserwacje przyrody (po 38–39%), ponadto bierne formy wypoczynku, takie jak: czytanie (34%) i oglądanie telewizji (33%), które były równie często wskazywane jak aktywne: jazda rowerem, chodzenie po górach, fotografowanie oraz udział w turnusie rehabilitacyjnym (po 30–34%).

Rzadziej wskazywanymi formami spędzania czasu wolnego w czasie urlopów czy wakacji jest praca lub wypoczynek na działce (21% wskazań) oraz zloty, rajdy, pielgrzymki i uprawianie agroturystyki (12–14%).

Ankietowani średnio wskazywali na realizowanie 5,1 (przy odchyleniu standardowym 3,7) różnych form wypoczynku, przy czym maksymalnie było to 19 form, natomiast 10% respondentów nie udzieliło odpowiedzi.

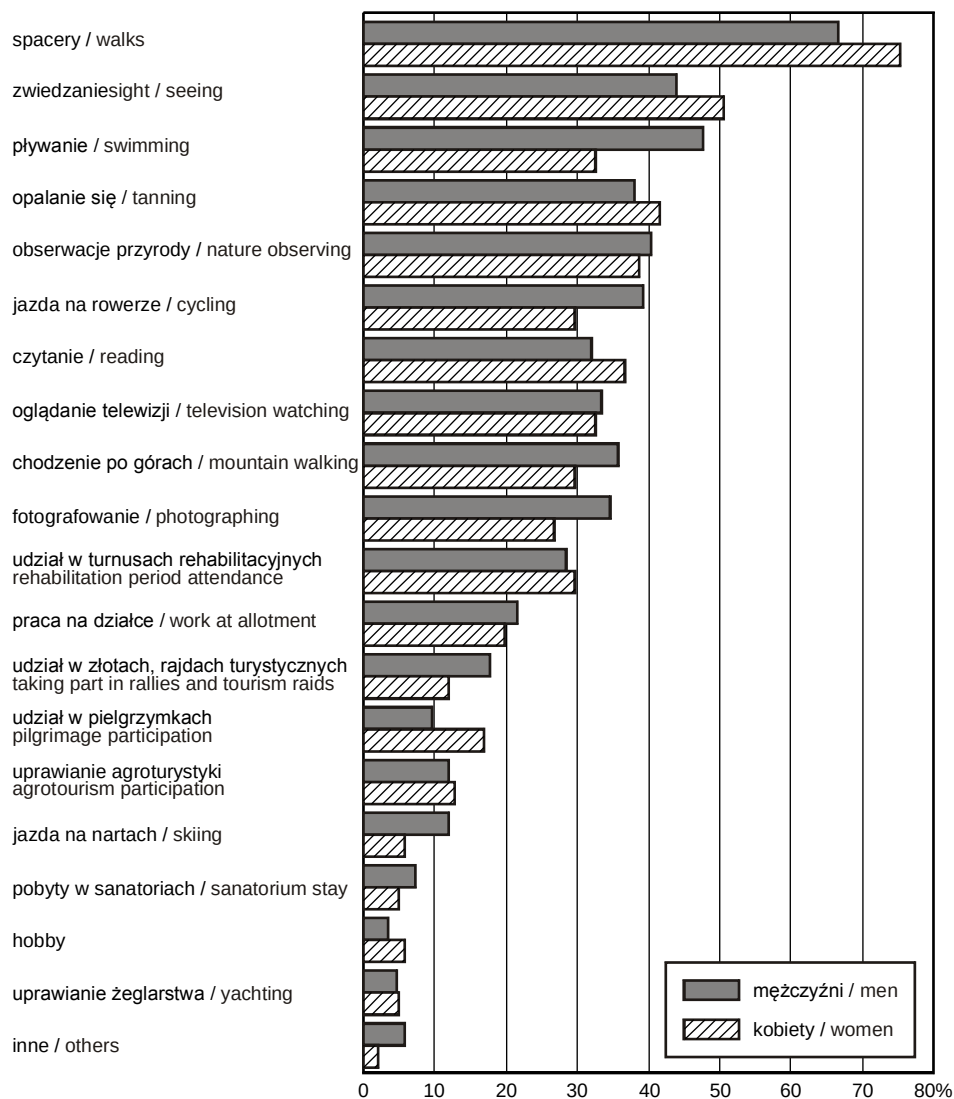
Analiza zgromadzonych danych na temat form rekreacji podejmowanych przez osoby niesłyszące, z uwzględnieniem zróżnicowania tej grupy ze względu na **pleć**, w większości przypadków nie pozwala wyróżnić form typowych dla mężczyzn i kobiet. Różnice wskazań poszczególnych zajęć rekreacyjnych, w dwóch analizowanych grupach, nie przekraczają kilkunastu procent. W przypadku mężczyzn zauważyć można większą tendencję do podejmowania aktywnych form rekreacji, takich jak: jazda na nartach (dwukrotnie częściej niż kobiety), udział w rajdach czy zlotach turystycznych, pływanie, pobyt w sanatoriach (1,5 razy częściej) oraz jazda na rowerze, fotografowanie i chodzenie po górach (1,2–1,4 razy częściej niż kobiety). Kobiety natomiast częściej biorą udział w pielgrzymkach i poświęcają czas na hobby (1,7 razy częściej niż mężczyźni), nieznacznie częściej zwiedzają, czytają i opalają się (1,1–1,2 razy częściej). Panie także częściej chodzą na spacer i uprawiają agroturystykę.

Rys. 5. Sposoby spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące podczas urlopu lub wakacji

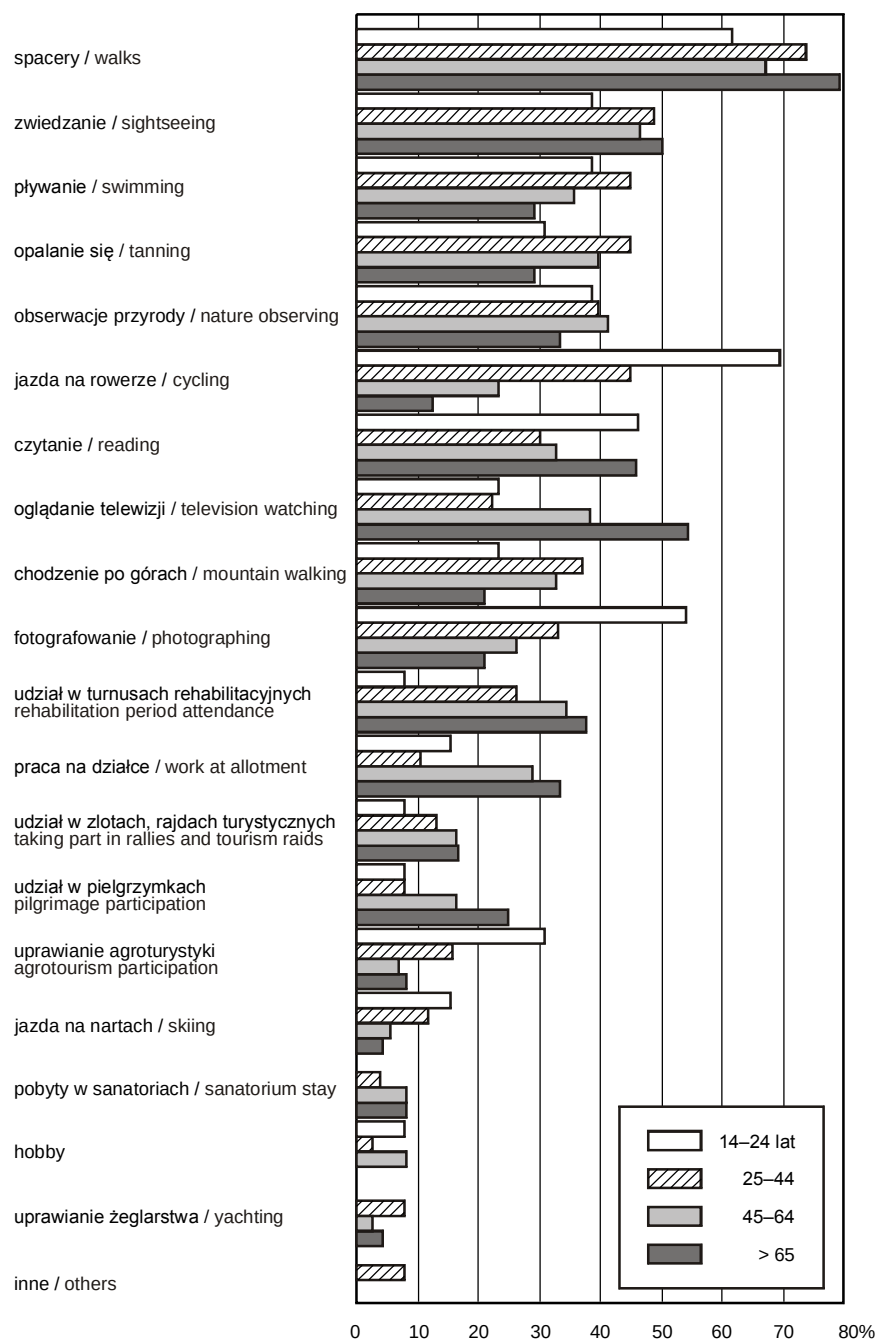
Fig. 5. The forms of free time spending by deaf people during their leave or vacation

Formy spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące

Rys. 6. Formy spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące podczas urlopu, wakacji z uwzględnieniem płci

Fig. 6. The forms of free time spending by deaf people during their leave or vacation according to sex

Rys. 7. Formy spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące podczas urlopu, wakacji z uwzględnieniem wieku

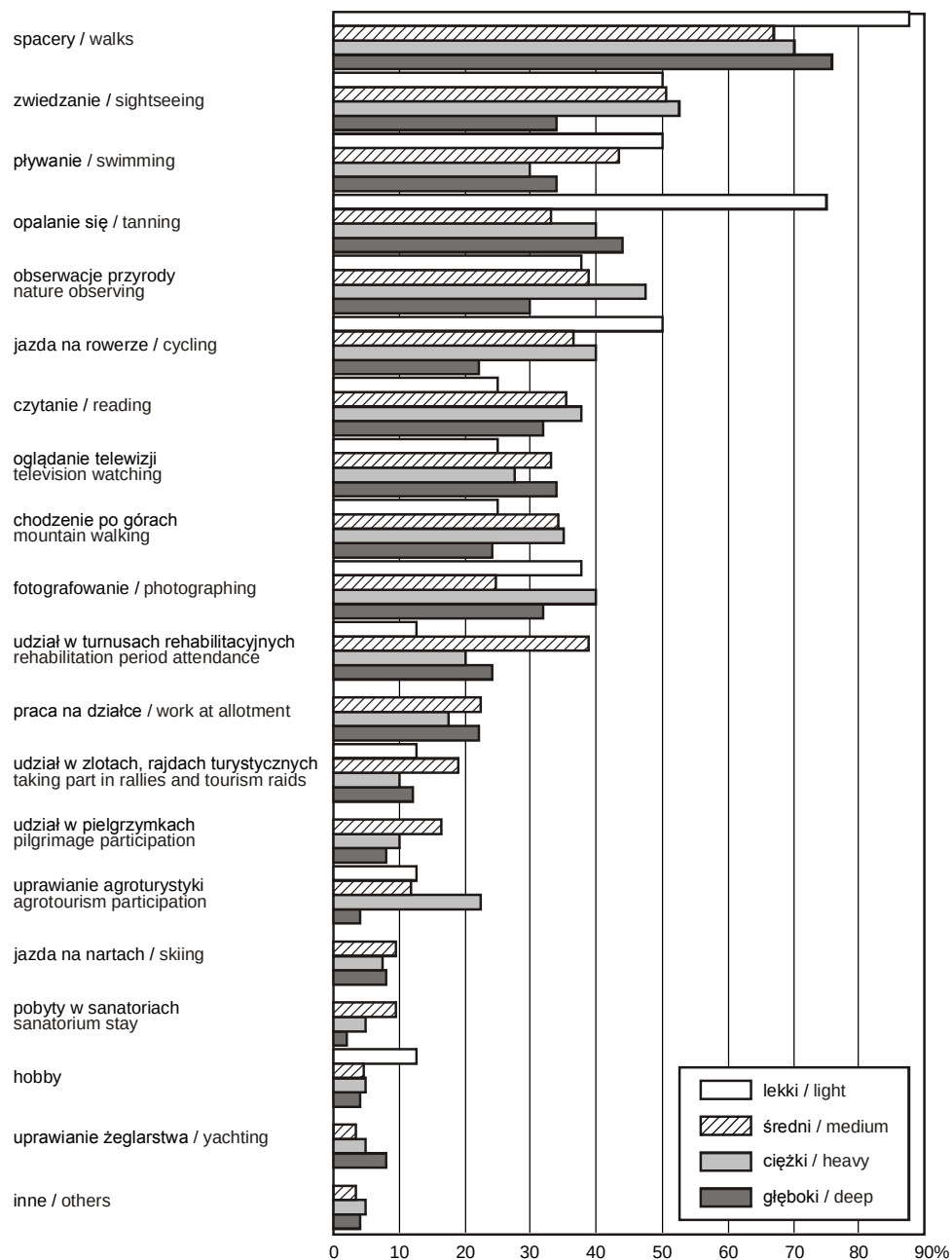
Fig. 7. The forms of free time spending by deaf people during their leave or vacation according to age

Biorąc pod uwagę **wiek** respondentów, w przypadku wielu form spędzania czasu wolnego, można zauważyć korelację dodatnią bądź ujemną z tą zmienną. Do form, które chętniej uprawiane są przez osoby młodsze, należą m.in.: jazda na rowerze, jazda na nartach i fotografowanie. Wzrost częstości wskazań wraz z wiekiem charakterystyczny jest dla takich aktywności, jak udział w turnusach rehabilitacyjnych, w pielgrzymkach oraz pobyty w sanatoriach. Zależności w przypadku pozostałych form spędzania czasu wolnego nie są tak jednoznaczne – prezentuje je rysunek 7.

Stopień niedosłuchu nie wpływa na częstotliwość wyboru takich form wypoczynku, jak spacer, czytanie czy oglądanie telewizji. Stwierdzono jednak, że ze wzrostem stopnia niedosłuchu maleje udział aktywnych zajęć rekreacyjnych, takich jak jazda na rowerze i pływanie. Trudno wskazać takie aktywności, w których udział rósłby ze wzrostem tej cechy (rys. 8). Podobna trudność występuje w przypadku **wieku, w którym osoba ankietowana utraciła słuch**, z tym wyjątkiem, że respondenci, którzy utracili słuch jako dorośli, dwukrotnie częściej oglądali telewizję (bez tłumacza języka migowego) niż osoby niesłyszące od urodzenia, bądź te, które utraciły słuch w dzieciństwie.

Formy spędzania czasu wolnego w czasie wakacji i urlopów przez osoby niesłyszące przeanalizowano również ze względu na **sytuację materialną** ocenianą subiektywnie przez ankietowanych (rys. 9) oraz uwzględniając **średni, miesięczny dochód na jedną osobę w rodzinie** (rys. 10).

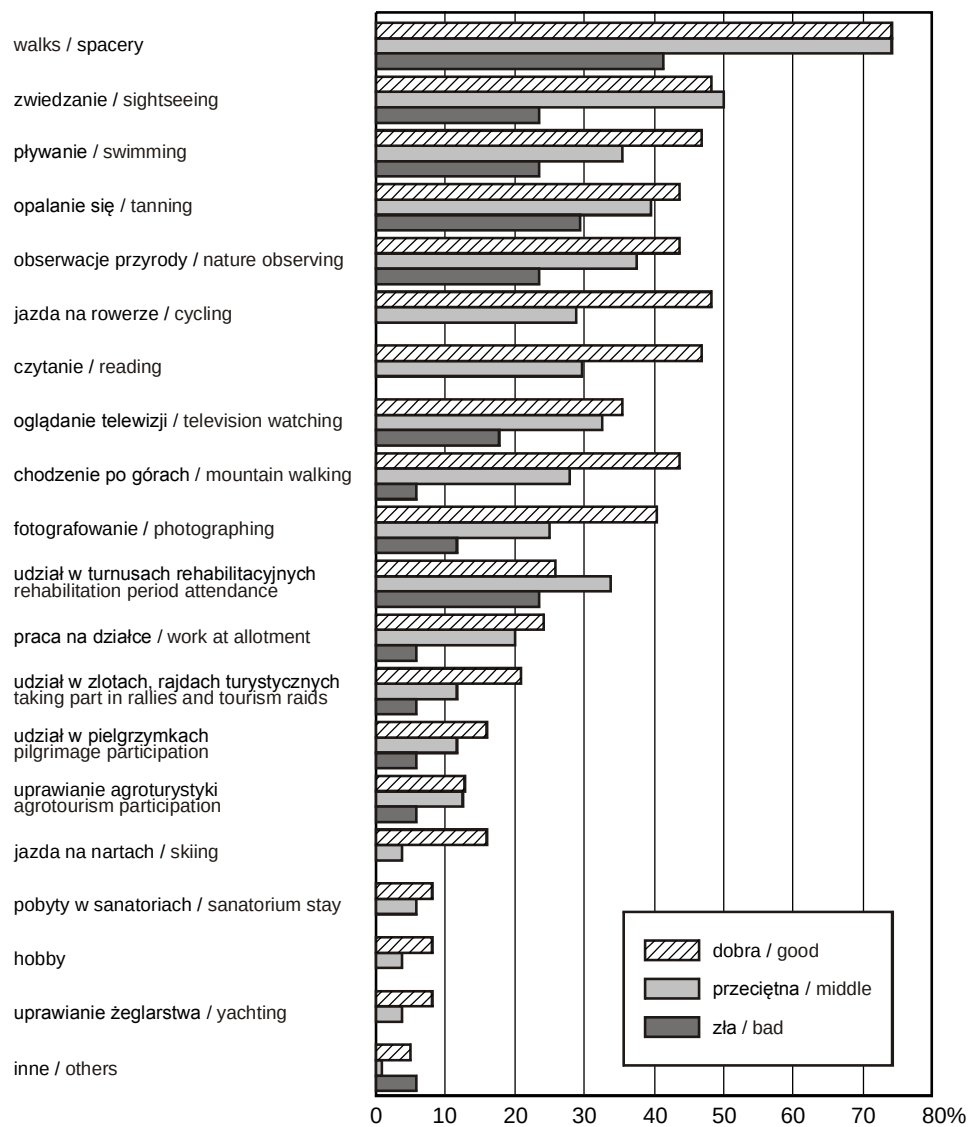
Osoby, które deklarują dobrą sytuację materialną, częściej (w porównaniu z grupą o przeciętnym i złym statusie ekonomicznym) uprawiają sporty (pływanie, jazdę rowerem, narciarstwo), częściej także czytają, chodzą po górach i fotografują. Tendencje te potwierdziły także wypowiedzi osób o najwyższych dochodach (rys. 10). Natomiast dla grupy o złej sytuacji materialnej charakterystyczny jest duży udział takich form spędzania czasu wolnego, jak spacer, opalanie się oraz uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych.

Rys. 8. Formy spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące podczas wakacji lub urlopów w zależności od stopnia niedosłuchu

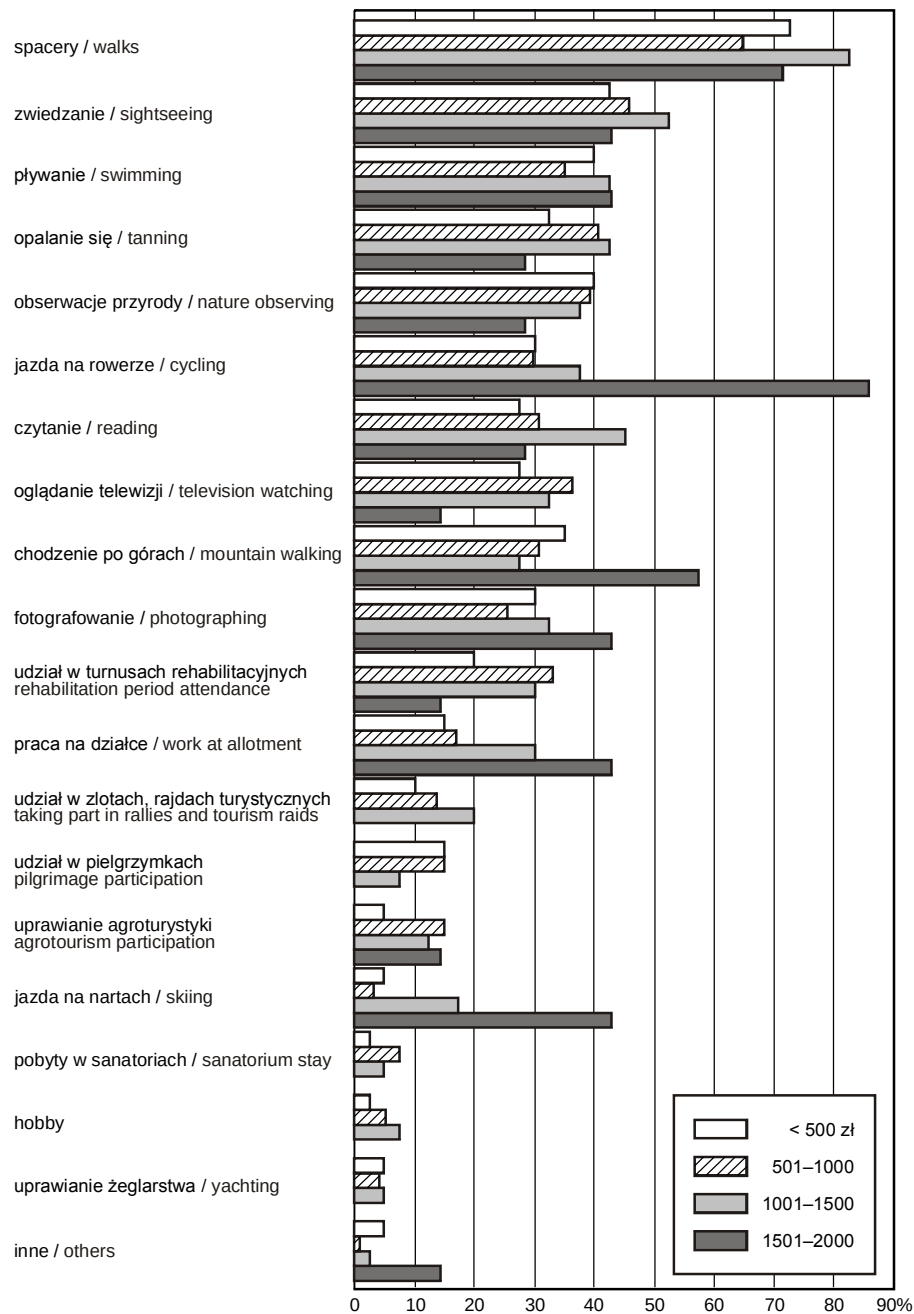
Fig. 8. The forms of free time spending by deaf people during their leave or vacation according to degree of their deafness

Formy spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące

Rys. 9. Formy spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące podczas wakacji lub urlopów w zależności od sytuacji materialnej

Fig. 9. The forms of free time spending by deaf people during their leave or vacation according to their material status

Rys. 10. Formy spędzania czasu wolnego przez osoby niesłyszące w podczas wakacji lub urlopów w zależności od średniego miesięcznego dochodu przypadającego na jednego członka rodziny

Fig. 10. The forms of free time spending by deaf people during their leave or vacation according to the medium month income on one relatives

Podsumowanie

Wyniki przeprowadzonych badań potwierdziły hermetyczny charakter społeczności osób niesłyszących, które najchętniej czas wolny spędzają we własnym gronie (w tym na spotkaniach w PZG), a także z rodziną. Podważyły natomiast funkcjonujący stereotyp, iż wszystkie osoby niesłyszące „są takie same”, mają takie same upodobania i w podobny sposób się zachowują. Wypowiedzi respondentów ukazały różnorodność ich upodobań, zainteresowań i podejmowanych form wypoczynku.

Do typowych sposobów spędzania czasu wolnego w dniu powszednim należą spotkania w PZG, spotkania z rodziną i z niesłyszącymi znajomymi, spacer, czytanie gazet, ponadto oglądanie telewizji (z tłumaczem języka migowego).

W soboty, niedziele oraz święta najbardziej popularnym sposobem wypoczynku (zarówno w miejscu zamieszkania, jak i poza nim) są spotkania ze znajomymi i spacer. Natomiast charakterystyczne w miejscu zamieszkania jest częste oglądanie telewizji, zarówno z językiem migowym, jak i bez niego oraz czytanie gazet. W czasie weekendowych wyjazdów realizowane są także wycieczki krajoznawcze.

W czasie urlopów i wakacji najbardziej popularne są spacer (równie często podejmowane w weekendy i święta). W tym też okresie wśród zajęć rekreacyjnych zdecydowanie dominują formy aktywne i realizowane na „świeżym powietrzu”, takie jak: zwiedzanie, pływanie, opalanie się, obserwacje przyrody, jazda na rowerze czy chodzenie po górach, mimo że 1/3 ankietowanych wskazała oglądanie telewizji i czytanie.

Analiza wypowiedzi respondentów z uwzględnieniem ich wybranych cech demograficznych wykazała znamienne tendencje, iż osoby bardziej zamożne częściej uprawiają turystykę kwalifikowaną (wymagającą także dysponowania odpowiednim sprzętem). Zauważalna była także prawidłowość, iż osoby, u których uszkodzenie słuchu nastąpiło w wieku dorosłym (u których wykształciła się mowa) częściej oglądają telewizję bez tłumacza języka migowego, natomiast osoby z głuchotą prelingwalną preferują programy z tłumaczeniem.

Wypowiedzi respondentów wykazały, iż dla osób niesłyszących, zwłaszcza z głębokim, wrodzonym niedosłuchem, język migowy jest głównym, naturalnym sposobem komunikowania się. Stąd do bardzo istotnych zadań, zmierzających do wyrównywania szans tej grupy społecznej, należy popularyzacja języka migowego w społeczeństwie.

Nie mniej istotna, z uwagi na fakt, iż osoby niesłyszące kulturowo stanowią mniejszość społeczną, jest większa dbałość o odpowiedni poziom ich wykształcenia, gwarantujący dobrą znajomość języka polskiego, umożliwiającą swobodną komunikację poprzez tekst.

Literatura

- Bell A.P., Greene Th.C., Fischer J.D., Baum A., 2004, *Psychologia środowiskowa*, Gdańskie Wyd. Psychologiczne, Gdańsk.
- Czogała M., 2004, *Formy spędzania wolnego czasu 2004. Raport opracowany na podstawie badań przeprowadzonych przez GUS nt. „Stan zdrowia ludności Polski”* (2004), www.stat.gov.pl.
- Czykwini E., 2008, *Stygmat społeczny*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Fellinger J., Holzinger D., Schoberberger R., Lenz G., 2005, *Psychosoziale Merkmale bei Gehörlosen. Daten aus einer Spezialambulanz für Gehörlose*. *Nervenarzt* 76, s. 43–51, Online publiziert: 2 April 2004, Springer Verlag 2004.
- Goffman E., 1963, *Sigma. Notes on the management of a spoiled identity*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall (wyd. polskie: *Piętno. Rozważania o zranionej tożsamości*, 2005, tłum. A. Dzierżyńska, J. Takarska-Bakir, Gdańskie Wyd. Psychologiczne, Gdańsk).
- Heatherton T.F. (red.), 2000, *The social psychology of stigma*, Guilford Press, New York.
- Jones E.E., 1984, *Social stigma. The psychology of marked relationships*, W.H. Freeman, New York.
- Jung B., 1987, *O czasie wolnym. Kultura i rekreacja w procesach rozwoju społeczno-ekonomicznego*, SGPiS, Warszawa.
- Jung B., 1989, *Ekonomia czasu wolnego. Zarys problematyki*, PWN, Warszawa.
- Kapuściński R., 2008, *Wiersze zebrane*, Biblioteka Gazety Wyborczej, Warszawa.
- Krakowiak K., Panasiuk M., 1994, *Stereotypy myślowe i mity społeczne a perspektywy kształcenia językowego głuchych*, [w:] Grabias S. (red.), *Głuchota a język*, UMCS i PZG, Lublin.
- Makówka M., 2006, *Społeczno-ekonomiczne aspekty czasu wolnego*, Zesz. Nauk. Akademii Ekonomicznej, 716.
- Pietrzak W., 1993, *Głusi – mity i fakty*, Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej, 1–2.
- Robinson J.P., Godbey G., 1997, *Time for life: The surprising ways Americans use their time*, University Park, The Pennsylvania State University Press.
- Szczepankowski B., 1999, *Niesłyszący – Głusi – Głuchoniemi. Wyrównywanie szans*, WSiP, Warszawa.
- Walmsley D.J., Lewis J., 1997, *Geografia człowieka. Podejścia behawioralne*. PWN, Warszawa.

- Wnuk-Lipiński E., 1972, *Praca i wypoczynek w budżecie czasu*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wyd. PAN, Wrocław.
- Wnuk-Lipiński E., 1981, *Budżet czasu – struktura społeczna – polityka społeczna*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wyd. PAN, Wrocław.
- Zajadacz A., 2007, *Przestrzenne aspekty czasu wolnego osób z uszkodzonym słuchem*, [w:] Kurek W., Faracik R. (red.), *Studia nad turystyką. Prace geograficzne i regionalne. Geograficzne, społeczne i ekonomiczne aspekty turystyki*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków.
- Zuzanek J., Smale B.J.A., 1997, *More work-less leisure? Changing allocations of time in Canada, 1981 to 1992*. *Society and Leisure*, 20.

Leisure activities of hearing-impaired people

Summary

Leisure time, the budget allocated for it and making use of it perceived as one of indicators of quality of life is still an up-to-date research issue for representatives of various fields (e.g. sociology, economics, the area of tourism and recreation). However, in publications tackling this theme, there is still too little attention paid to problems of people with special needs. The authors of the present paper attempt to pinpoint present ways of spending free time in a chosen group of the disabled, i.e. in the environment of hearing-impaired people.

The major purpose of the research is to define (1) a budget and the way of spending spare time on weekdays, (2) the way of spending spare time at weekends and on public holidays and (3) when having a day off or holidays.

The analysis is based on the results of surveys supervised by A. Zajadacz from March to September 2007 in most branches of the Polish Association of the Deaf (PZG, Polski Związek Głuchych). The surveys were carried out among 191 hearing-impaired people. The questionnaires were sent by post and respondents were asked to fill them in with the assistance of a sign language interpreter. While analysing the results, the information obtained in the course of interviews and observation carried out among the hearing-impaired was taken into account as well.

The results confirmed the recognised peculiarity of members of the social group in question, their tendency to 'shut themselves off' in their own environment called culturally deaf or linguistic minority (communicating in a sign language). The feedback of informants simultaneously denies the stereotype that all hearing-impaired people 'are the same' as it shows a great diversity of leisure time activities performed on weekdays, at weekends and on public holidays as well as on days off and during holidays. Typical weekday leisure activities include: PZG meetings, meetings with families and hearing-impaired friends, walks, reading newspapers, watching TV (with the assistance of a sign language interpreter). On Saturdays, Sundays and on public holidays, walks and

meetings with friends are the most popular way of relaxation (both in the place of living and beyond it). Moreover, frequent watching TV, both with the support of the sign language and without it, and reading newspapers are characteristic activities in the place of living. During weekend outings, tourist trips are organized. While having days off or holidays, walks are most popular (they are equally popular at weekends and on public holidays) and leisure time is definitely dominated by outdoor and active ways of spending spare time, for example: sight-seeing, swimming, sun bathing, nature observation, riding a bicycle, walking in the mountains although one third of the surveyed people indicated watching TV and reading.

The presented findings should be used while preparing tourist offer aimed at hearing-impaired people. Making them popular may enhance perceiving the peculiarity of problems of this group of people in the society.

Translated by Wiktor Pskit